

Сикалюк Д.Л.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: 0009-0009-5169-1175

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

В статті розглянуто основні теоретичні аспекти впровадження засад стратегічного управління до процесу взаємодії бізнесу, влади та суспільства на регіональному рівні та рівні місцевого самоврядування. Метою статті є удосконалення існуючих теоретичних положень процесів публічного управління взаємодією влади, суспільства та бізнесу в контексті вирішення стратегічних завдань розвитку громади. Розглянуто сучасний стан процесів взаємодії бізнесу та влади та її основні напрямки. Акцентовано увагу на тому, що в умовах взаємодії бізнесу, влади і громадянського суспільства пріоритет набуває стратегічне управління соціально-економічним розвитком. Визначено важливість і актуальність стратегічного управління особливо знаходить прояв в умовах трансформації ринкових відносин, кризи та повоєнного відновлення. Запропоновано комплекс дій системи публічної влади щодо формування стратегічних засад взаємодії з бізнесом в контексті розвитку муніципального утворення. Визначено основні функції взаємодії бізнесу, влади та суспільства в контексті формування засад стратегічного управління, які відображають реалізацію основних заходів державної регуляторної політики та спрямовані на забезпечення гармонізації та синхронізації взаємодії бізнесу та влади. Розроблено комплекс принципів, яких необхідно дотримуватись при розподілі функцій між владою, бізнесом та суспільством. Визначено, що ефективним інструментом вирішення проблем консенсусу інтересів влади та населення для досягнення максимального позитивного результату може стати потенціал громадянського суспільства на основі моделі територіального громадського самоврядування. Обґрунтовано важливість розробки концепції розвитку територіальної системи на засадах взаємодії бізнесу, влади і суспільства, яка спрямована стати основою для прийняття як оперативних, так і стратегічних рішень в публічному управлінні. Запропоновано етапи реалізації концепції взаємодії громадянського суспільства, бізнесу та влади. Визначено стратегічні напрямки взаємодії, що є найбільш мотивуючими та пріоритетними для бізнесу.

Ключові слова: бізнес, влада, громадянське суспільство, державна політика, муніципальне утворення, стратегічне управління.

Актуальність проблеми. Стан розвитку регіонів та окремих муніципальних утворень в Україні під впливом російської агресії, енергетичної та економічної кризи свідчить про незадовільний стан системи регіонального управління, проблеми реалізації інвестиційної політики, бюджетні обмеження, потреби в розробці єдиних соціально-економічних механізмів надання трансфертів та використання інших форм державної фінансової підтримки, занепад соціальної сфери та муніципальної інфраструктури. Зазначене свідчить про потребу пошуку нових нестандартних підходів щодо залучення та ефективного використання необхідних ресурсів та формування потенціалу регіонального розвитку.

Існуюча наразі система муніципального управління, що ґрунтується лише на використанні

власних бюджетних ресурсів та міжбюджетних трансфертів, на даний час показує недостатню ефективність. Гальмування реформи децентралізації влади, існуючі певні недоліки реформування призвели до ситуації, коли у використанні місцевих бюджетів залишається кількість коштів, що є недостатньою для реалізації комплексу завдань регіонального розвитку, тим більш стратегічних ініціатив. Отже, особливої актуальності набувають питання пошуку нових джерел залучення ресурсів, одним із яких є бізнес, що функціонує в межах даного муніципального утворення. Використання принципу партнерства та принципу добровільної участі є запорукою пошуку нових ефективних рішень щодо використання потенціалу регіону чи муніципального утворення. Це дозволить в подальшому сформувати оптимальну

модель взаємодії органів місцевого самоврядування, малого, середнього та великого бізнесу на основі легітимного бажання соціуму зробити більш сприятливими умови життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток взаємодії бізнесу, суспільства та влади, політичні і соціальні аспекти впливу бізнесу на функціонування громад знаходяться у фокусі уваги багатьох дослідників в галузі публічного управління, насамперед таких, як Ю. Бех [1], В. Гарбариніна [2], А. Заскалкін [3], Н. Іванцова [4], Г. Комарницька [5], І. Косач, А. Дегтярьов [6], А. Митник [7], А. Музиченко [8], М. Пушкар [9], Ф. Узунов [10] та ін. Проте сучасний стан системи публічного управління, процеси децентралізації владних повноважень на фоні військової агресії РФ та супутніх кризових явищ вимагають поглиблення існуючих досліджень аспектів взаємодії бізнесу та влади.

Метою статті є удосконалення існуючих теоретичних положень процесів публічного управління взаємодією влади, суспільства та бізнесу в контексті вирішення стратегічних завдань розвитку громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками в Україні відбувається реформа публічного управління, змінюється роль функцій держави та їхня соціально-економічна сутність. З одного боку, має місце значний ступінь централізованого впливу державної влади, незважаючи на децентралізаційні процеси. З іншого, на публічну владу покладено більше обов'язків, в той час, як відбувається паралельний вплив ринкових процесів на функціонування всіх сфер господарської діяльності.

Існуючі інституційні засади розвитку бізнесу не можуть ефективно і швидко вирішити проблеми підприємницької сфери. Незважаючи на те, що влада може використовувати значну кількість регуляторних інструментів, що стосуються перш за все інвестиційного та фінансового розвитку, цього буває недостатньо для впливу на

свідомість підприємців та усунення конфліктних питань, які виникають в процесі впливу органів державної влади. В цьому контексті влада може лише заохочувати потенціал бізнес-середовища до формування корпоративної культури та системи етичної соціальної відповідальності, проте істотних мотиваційних механізмів на даний час поки не застосовується в цьому напрямку. Тим не менш має місце відповідальність влади перед бізнесом, яка проявляється у здатності створити досконалі умови для функціонування конкурентоспроможних підприємств у виробництві та сфері надання послуг.

На жаль, в Україні відсутня симетричність у відносинах влади та корпоративного сектора економіки. Найчастіше зацікавленість влади в бізнесі проявляється у використанні його податкових відрахувань та розподілі соціальних зобов'язань. Підтримка бізнесу, як свідчить досвід і України, і країн ЄС, найчастіше знаходить відображення у вигляді бюджетної підтримки, податкових пільг, заохочувальних інструментів ведення бізнесу, що є особливо актуальними щодо формування сектору малого та середнього бізнесу.

Аналіз досліджень провідних авторів з даної тематики дозволяє зробити висновок про те, що необхідність взаємодії бізнесу і влади є запорукою розвитку соціальної системи в цілому. Найчастіше основними формами взаємодії дослідники називають лобізм, державно-приватне партнерство та соціальне партнерство (рис. 1).

Представницькі і виконавчі органи влади впливають на розвиток бізнесу шляхом фінансового, кредитного регулювання та шляхом надання чи обмеження бюджетної допомоги. За допомогою розробки інституційних засад, удосконалення нормативно-правової бази відбувається формування правового регулювання підприємницької діяльності. Ігнорування взаємозалежностей між владою, суспільством та бізнесом звужує процес публічного управління як суспільне системне явище, обмежує його функціональний зміст.

Рис. 1. Основні форми взаємодії бізнесу та влади в рамках забезпечення інтересів суспільства

Джерело: сформовано за [1–4]

Інакше система публічного управління буде тільки послаблюватись і не зможе забезпечувати життєдіяльність території та керувати її розвитком.

Незважаючи на всю важливість оперативного управління, в умовах взаємодії бізнесу, влади і суспільства пріоритет набуває стратегічне управління соціально-економічним розвитком. Значимість стратегічного управління особливо знаходить прояв в умовах трансформації ринкових відносин, кризи та повоєнного відновлення, оскільки без стратегічного регулювання з боку держави безсистемна діяльність бізнесу у кращому разі здатна забезпечити стихійний, незбалансований, нестійкий розвиток, результати якого не в змозі задовольнити потреби суспільства та пріоритетних галузей економіки. Саме тому вкрай важливим є розуміння наступних дій системи публічної влади:

Організація системного і комплексного регулювання розвитку економіки і суспільного сектору, перш за все на регіональному рівні.

Цілеспрямований вплив на умови та пріоритети розвитку конкретних територіальних утворень, відтворення підприємницького потенціалу на основі використання наявних економічних, адміністративних, інформаційних та правових механізмів.

Сприяння та створення оптимальних умов для формування нових бізнес-структур на території муніципалітету з метою зміцнення підприємницького потенціалу, збільшення бази оподаткування та вирішення проблеми безробіття шляхом створення додаткових робочих місць.

Підтримка функціонуючих виробничих систем з метою зростання потенціалу громади.

В контексті стратегічного управління соціальна складова набуває особливої значущості, відповідно представникам органів влади спільно із бізнесом слід звернути увагу на наступні заходи:

- системне регулювання регіонального розвитку;

- сприяння створенню нових виробництв на території муніципального утворення, що позитивно впливатиме на виробничий та економічний потенціал території, забезпечить зміцнення податкової бази;

- сприяння збереженню вже існуючих виробництв та створених робочих місць.

Взаємодія бізнесу та влади в умовах становлення громадянського суспільства вирішує певні завдання, які доцільно уявити у вигляді функцій даної взаємодії. Основними з них нам вважається доцільним виокремити наступні функції:

- функція стимулювання, що передбачає формування системи стимулів для влади та бізнесу щодо співпраці задля розв'язання проблем соціально-економічного розвитку території та задоволення потреб соціуму;

- функція контролю – передбачає здійснення контролюючих заходів з боку держави щодо регулювання діяльності бізнесу, запровадження податкових інструментів, проведення фінансового та екологічного аудиту, використання бюджетних коштів;

- функція арбітражу – передбачає вирішення спорів та пошук компромісних рішень в процесі взаємодії;

- функція регулювання – спрямована на підтримку в системі взаємодії бізнес-влада заданих параметрів та своєчасне усунення можливих відхилень.

Усі зазначені функції відображають реалізацію основних заходів державної регуляторної політики та спрямовані на забезпечення гармонізації та синхронізації взаємодії бізнесу та влади. Оскільки домінантою взаємодії виступає державна влада, контролююча, мотиваційна та регулююча функції є основними перш за все для неї, в той час як реалізація функції арбітражу може бути рівномірно розподілена між владою та бізнесом. Виконання всіх функцій спрямоване на усунення розбіжностей та забезпечення балансу інтересів суспільства і бізнесу, що передбачає розробку прямих та непрямих способів вирішення локальних проблем та конфліктних ситуацій.

Отже, є доцільним формулювання наступних принципів, яких необхідно дотримуватись при розподілі функцій між владою, бізнесом та суспільством:

- принцип субсидіарності, тобто максимальна відповідність функції забезпеченню потреб споживачів;

- принцип достатності повноважень, тобто повноваження, що має кожен із суб'єктів взаємодії, мають бути необхідними і достатніми для ефективної реалізації функції;

- принцип відповідності повноважень та відповідальності (тобто відповідальність за виконання певної функції не повинна перевищувати обсяг наданих повноважень, але не повинна бути і менше цих повноважень);

- принцип забезпеченості ресурсами, реалізація конкретної функції на відповідному рівні територіального управління має бути забезпечено необхідними інформаційними, матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами.

Успішним інструментом вирішення проблем консенсусу інтересів влади та населення для досягнення максимального позитивного результату, на наш погляд, може стати потенціал громадянського суспільства на основі моделі територіального громадського самоврядування, яка є проміжною формою між представницькою демократією на місцевому рівні та самостійною організацією населення на частині території муніципального утворення. Незалежно від специфіки розвитку виробничої бази, основними потребами громади залишаються потреби в харчуванні, комунальних послугах, духовному та фізичному розвитку, охороні здоров'я, транспортному забезпеченні і т.ін. З огляду на безперервність забезпеченого наданого набору послуг на бізнес покладаються наступні зобов'язання:

- повнота – участь в наданні максимального набору послуг, що відносяться до муніципальних;
- комплексність – задоволення суспільних потреб має бути збалансованим, тобто недостатній рівень задоволення однієї суспільної потреби компенсується наданням іншої послуги.

Переходячи до територіального управління з урахуванням потенціалу бізнес-сектору слід врахувати той факт, що розвиток муніципального утворення має бути стійким, що зі свого боку передбачає тривалість збереження основних умов для збалансованого відтворення комплексного потенціалу території. Неприпустимим є орієнтація на розвиток за умови використання будь-якого з основних джерел ресурсів – природного потенціалу території чи виробничого потенціалу бізнесу. Використання факторів має бути комплексним, в протилежному випадку вичерплення одного джерела призведе до кризи розвитку іншого та всієї територіальної системи.

Діючим інструментом соціально-економічного розвитку муніципального утворення є взаємовигідний альянс органів місцевої влади, бізнес-структур та структур громадянського суспільства. Призначення концепції розвитку територіальної системи на засадах взаємодії бізнесу, влади і суспільства – стати основою для прийняття як оперативних, так і стратегічних рішень. Концепція розвитку дозволить забезпечити єдність рішень, орієнтуючи їх на підвищення ефективності роботи системи загалом. Реалізація зазначеної концепції розвитку передбачає використання механізмів публічного управління, які можуть бути адаптованими до можливих змін у суспільстві, а отже, стратегія розвитку має адаптувати територіальне утворення, бізнес і суспільство до зовнішніх змін. Внутрішні про-

цеси повинні орієнтуватися на цілі концепції, а не рішення поточних місцевих завдань. Реалізація концепції передбачає певні етапи розвитку та виконання специфічних завдань як бізнес-структурами, так і органами місцевої влади. Відповідно реалізація концепції має передбачати не тільки нарощування споживання ресурсів, а і підвищення ефективності потенціалу підприємницького сектора та муніципального утворення як території із визначеним ресурсним потенціалом.

Пропонуються наступні етапи реалізації концепції взаємодії громадянського суспільства, бізнесу та влади:

1) аналіз проблем муніципального утворення:

- виявлення системних диспропорцій та впливових факторів розвитку муніципального утворення;

- встановлення взаємозалежностей між проблемами території та можливостями їх розв'язання;

- розподіл проблем на внутрішні, що властиві даному муніципальному утворенню, та зовнішні, що виникли в умовах макроекономічного впливу;

- визначення факторів, що впливають на розв'язання проблем;

2) формулювання стратегічних цілей, перевірка їх на предмет відповідності наявному потенціалу бізнесу та природно-ресурсним можливостям території;

3) аналіз використання альтернативних джерел ресурсів, господарських важелів, структурних зрушень та уникнення можливих економічних диспропорцій.

4) оцінка можливих наслідків взаємодії (розглядаються результати раніше поставлених цілей, зміни в проблемному полі, можливість виникнення нових проблем та ризиків); передбачає виявлення можливої реакції бізнес-сектора, влади, суспільства на можливі зміни в контексті стратегічних рішень і впливів.

Слід провести оцінку ймовірності та ризику подібних змін у зовнішньому середовищі, що в подальшому створює умови для коригування стратегії в процесі її реалізації.

б) вибір та реалізація стратегії взаємодії.

Вибір передбачає врахування системи критеріїв, що відображають:

- ефективність використання ресурсів;

- можливість швидкої адаптації стратегії до змін середовища;

- комплексність стратегії, врахування напрямків, що стосуються всіх сфер життєдіяльності сус-

пільства із визначенням пріоритетної ролі бізнесу щодо розв'язання проблем за кожною сферою;

реалізованість кожної із функцій взаємодії влади та бізнесу.

Щодо конкретних стратегічних напрямків взаємодії, то, за оцінками експертів, бізнес найбільш доцільним для себе вважає участь в таких сферах співробітництва, як економічний розвиток та інвестиційна політика, захист прав споживачів, міграційна політика території, участь у законотворчому процесі на рівні регіону та громади. Зацікавленість бізнес-структури проявляють також в напрямку розвитку соціальної сфери та збереженні навколишнього природного середовища. Щодо сфер економічної діяльності, тенденція співробітництва має місце в енергетичному і транспортному секторі, охороні здоров'я та освіті. Підприємства даних сфер регіональної економіки мають стратегічне значення, проте не можуть бути приватизовані, в той час, як держава не завжди має фінансові можливості для їх ефективного використання і розвитку. При розробці стратегії взаємодії бізнесу, влади і суспільства слід визначити резерви, що здатні забезпечити досягнення запланованих дій та напрямків та врахувати

вплив загроз зовнішнього середовища.

Висновки. Сучасний рівень розвитку громадянського суспільства в Україні, проблеми формування ефективної системи публічної влади в контексті удосконалення ринкових умов функціонування національної економіки ставлять гостро питання про вибір ефективних моделей взаємодії суспільства, бізнесу як носія фінансово-виробничого потенціалу та влади як власника управлінського потенціалу. Обрана стратегія взаємодії влади, громадянського суспільства та бізнесу має бути основою для розробки як стратегічних, так і оперативних рішень щодо розвитку муніципального утворення. Запропонований концептуальний підхід щодо формування засад стратегічного управління даною взаємодією, на наш погляд, має достатню універсальність в контексті практичного впровадження в діяльність органів місцевого самоврядування. Актуальність цього питання зростає у світлі поширення корупційних проявів взаємовідносин суспільства і підприємницьких структур, що потребує додаткових досліджень питань налагодженого співробітництва, механізмів пошуку компромісних рішень та підходів до регулювання розвитку підприємницьких ініціатив.

Список літератури:

1. Бех Ю.В. Філософія управління соціальними системами: монографія. Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. Ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с.
2. Гарбариніна В.Ю. Сутність і принципи впровадження державно-приватного партнерства в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 2. С. 43–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2014_2_8.
3. Заскалкін А.С. Теоретико-методологічні основи взаємодії держави і приватного сектора у вирішенні спільно значущих завдань. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3 (50). С. 70–76.
4. Іванцова Н.І., Москальова Н.П. Концепція плюралістичної демократії: від плюралізму до неокорпоративізму». *Сучасне суспільство*. 2014. Вип. 2. С. 67–77.
5. Комарницька Г.О. Вітчизняний досвід державно-приватного партнерства в умовах розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 44. С. 43–48.
6. Косач, І. А., Дегтярьов, А. В. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах децентралізації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. Вип.3.
7. Митник А.А. Теоретико-концептуальні моделі взаємодії держави та бізнесу. *Актуальні проблеми державного управління*, 2015. № 2. С. 62–69. Музиченко А.С., Бержанір А.Л. «Моделі взаємодії влади та бізнесу в умовах ринкової економіки». *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 24–28.
8. Пушкар М.С., Голінач Л.І. Соціальна відповідальність бізнесу: теорія і практика. Тернопіль: Карт-бланш, 2018. 215 с.
9. Узунов Ф.В. Види взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 8.
10. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: монографія. Київ: Юри-дична думка, 2012. 592 с.

Sykaluk D.L. STRATEGIC MANAGEMENT OF THE INTERACTION OF GOVERNMENT, BUSINESS AND SOCIETY: THEORETICAL ASPECTS

The article examines the main theoretical aspects of the introduction of the principles of strategic management to the process of interaction between business, government and society at the regional and local self-government levels. The purpose of the article is to improve the existing theoretical provisions of the processes of public management of the government, society and business interaction in the context of solving strategic tasks community development. The current state of processes of interaction between business and government and its main directions have been considered. The attention is focused on the fact that in the conditions of interaction between business, government and civil society priority is given to the strategic management of social and economic development. It has been determined that the importance and relevance of strategic management is especially manifested in the conditions of transformation of market relations, crisis and post-war recovery. The complex of actions of the public power system has been proposed regarding the formation of strategic principles of interaction with business in the context of the municipal entity development. It have been defined the main functions of the interaction of business, government and society in the context of the formation of the principles of strategic management, which reflect the implementation of the main measures of the state regulatory policy and are aimed at ensuring the harmonization and synchronization of the interaction of business and government. The set of principles has been developed that must be followed when distributing functions between the government, business and society. It has been determined that the potential of civil society based on the model of territorial public self-government can be an effective tool for solving the problems of the consensus of the interests of the authorities and the population in order to achieve the maximum positive result. It has been substantiated the importance of developing the concept of the development of the territorial system based on the interaction of business, government and society, which aims to become the basis for making both operational and strategic decisions in public administration. The stages of implementation of the concept of interaction between civil society, business and government have been proposed. The strategic directions of interaction, which are the most motivating and priority for business, have been determined.

Key words: *business, power, civil society, state policy, municipal formation, strategic management.*